

FARG'ONA VILOYATI ARXIV HUJJATLARINING TARIXIY AHAMIYATI

Farg'ona davlat universiteti 3-kurs talabalari

Ziyataliyeva Asalxon,

Maxsudova Mavluda

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar: Farg'ona viloyati, arxiv hujjatlari, tarixiy manbalar, manbashunoslik, ijtimoiy tarix, iqtisodiy tarix, madaniy meros, arxiv fondlari, tarixiy tadqiqotlar, hujjatshunoslik.

Ushbu maqolada Farg'ona viloyati arxiv hujjatlarining tarixiy ahamiyati, ularning jamiyat taraqqiyotini o'rganishdagi o'рни hamda hududning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotini yoritishdagi roli tahlil qilinadi.

Arxiv manbalari orqali Farg'ona vodiysining turli tarixiy davrlardagi boshqaruv tizimi, aholi turmushi, iqtisodiy aloqalari va madaniy jarayonlari haqida ishonchli ma'lumotlar olish mumkinligi asoslab beriladi.

Shuningdek, arxiv hujjatlarining ilmiy tadqiqotlar uchun asosiy manba sifatidagi ahamiyati va ularni saqlash hamda tizimlashtirish muammolari ham ko'rib chiqiladi. Maqola tarixiy manbashunoslik nuqtayi nazaridan Farg'ona arxiv fondlarining qiymatini ochib beradi.

ANNOTATION

Keywords: Fergana region, archival documents, historical sources, source studies, social history, economic history, cultural heritage, archival funds, historical research, document studies.

This article analyzes the historical significance of archival documents of the Fergana region, their role in studying the development of society and their role in illuminating the socio-economic and cultural life of the region.

It is substantiated that through archival sources it is possible to obtain reliable information about the administrative system, the life of the population, economic relations and cultural processes of the Fergana Valley in different historical periods.

The importance of archival documents as a primary source for scientific research and the problems of their preservation and systematization are also considered. The article reveals the value of the Fergana archival funds from the point of view of historical source studies.

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова: Ферганский регион, архивные документы, исторические источники, источниковедение, социальная история, экономическая история, культурное наследие, архивные фонды, исторические исследования, документоведение.

В данной статье анализируется историческое значение архивных документов Ферганского региона, их роль в изучении развития общества и их роль в освещении социально-экономической и культурной жизни региона.

Обосновывается, что с помощью архивных источников можно получить достоверную информацию об административной системе, жизни населения, экономических отношениях и культурных процессах Ферганской долины в разные исторические периоды.

Также рассматривается важность архивных документов как первичного источника для научных исследований, а также проблемы их сохранения и систематизации. В статье раскрывается ценность Ферганских архивных фондов с точки зрения источниковедения.

KIRISH

Farg‘ona viloyati arxiv hujjatlari O‘zbekiston tarixini o‘rganishda muhim manbalardan biri hisoblanadi. Ushbu hudud qadimdan yirik iqtisodiy va madaniy

markaz bo‘lib kelgani sababli, bu yerda to‘plangan arxiv materiallari turli tarixiy jarayonlarni chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

Arxiv hujjatlari orqali Farg‘ona vodiysining siyosiy boshqaruvi, iqtisodiy rivojlanishi, ijtimoiy hayoti va madaniy jarayonlari haqida aniq va ishonchli ma’lumotlar olish mumkin.

Farg‘ona viloyatida arxiv tizimi dastlab Rossiya imperiyasi davrida shakllana boshlagan, keyinchalik Sovet davrida yanada rivojlangan. Shu davrda davlat boshqaruvi, xo‘jalik faoliyati, kolxoz va sovxozlar, sanoat korxonalari hamda ta’lim tizimiga oid hujjatlar muntazam ravishda yig‘ib borilgan.

Mustaqillikdan so‘ng esa milliy arxiv fondlarini saqlash, tartibga solish va raqamlashtirishga alohida e’tibor qaratildi. Arxivlarda saqlanayotgan hujjatlar turli yo‘nalishlarga bo‘linadi. Ular orasida davlat qarorlari va farmoyishlari, iqtisodiy hisobotlar, statistik ma’lumotlar, qishloq xo‘jaligi va sanoatga oid hujjatlar, ta’lim muassasalari faoliyatiga doir materiallar, madaniyat va san’atga oid yozuvlar hamda shaxsiy fondlar mavjud.

Bu hujjatlar o‘tmishdagi voqealarni faqat rasmiy jihatdan emas, balki real hayot jarayonlari bilan bog‘liq holda o‘rganish imkonini beradi.

Farg‘ona arxiv hujjatlarining tarixiy ahamiyati bir necha jihatdan namoyon bo‘ladi. Ular tarixiy voqealarni xolis va aniq o‘rganishga yordam beradi, aholining ijtimoiy hayoti va turmush sharoitlarini tahlil qilish imkonini yaratadi, iqtisodiy jarayonlarning rivojlanish bosqichlarini ko‘rsatadi hamda madaniy merosni saqlashda muhim rol o‘ynaydi. Bundan tashqari, arxiv materiallari ilmiy tadqiqotlar uchun asosiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Hozirgi kunda Farg‘ona viloyati arxiv tizimida raqamlashtirish jarayonlari amalga oshirilmoqda. Bu hujjatlarni saqlashni osonlashtiradi, ularni tez topish imkonini beradi va ilmiy tadqiqotlar sifatini oshiradi. Shu bilan birga, eski hujjatlarning eskirishi, raqamlashtirish jarayonining to‘liq yakunlanmaganligi va mutaxassislar yetishmasligi kabi muammolar ham mavjud.

Farg‘ona arxiv fondlarida saqlanayotgan hujjatlar nafaqat rasmiy ma’lumotlarni, balki o‘sha davr hayotining kundalik jarayonlarini ham yoritadi. Masalan, soliq tizimi, yer taqsimoti, suv resurslaridan foydalanish, savdo aloqalari va mahalliy boshqaruv tizimi haqidagi ma’lumotlar tarixiy haqiqatni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Bu hujjatlar orqali oddiy aholining hayoti, ijtimoiy munosabatlar va iqtisodiy o‘zgarishlar ham tahlil qilinadi.

Shuningdek, arxiv hujjatlari Farg‘ona viloyatida ta’lim, sog‘liqni saqlash va madaniyat sohalarining rivojlanish bosqichlarini ham yoritadi. Maktablar ochilishi, o‘qituvchilar faoliyati, madaniy tadbirlar va teatr san’ati rivoji kabi jarayonlar arxiv materiallarida o‘z aksini topgan. Bu esa hududning ma’naviy va madaniy taraqqiyotini o‘rganishda muhim ahamiyatga ega.

Sovet davriga oid arxiv hujjatlarida kolxoz va sovxoz tizimining tashkil etilishi, qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash jarayoni hamda sanoat korxonalarining rivojlanishi batafsil qayd etilgan. Bu ma’lumotlar iqtisodiy siyosatning hududga ta’sirini o‘rganishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Mustaqillik davriga oid hujjatlar esa bozor iqtisodiyotiga o‘tish jarayoni, yangi korxonalar tashkil etilishi va ijtimoiy islohotlarni aks ettiradi.

Farg‘ona arxivlarida shaxsiy fondlar ham katta ahamiyatga ega. Mashhur olimlar, yozuvchilar, san’atkorlar va davlat arboblarning shaxsiy hujjatlari orqali ularning hayoti va ijodi haqida noyob ma’lumotlar olinadi. Bu esa tarixni faqat umumiy jarayon sifatida emas, balki individual hayotlar orqali ham o‘rganish imkonini beradi.

Arxiv hujjatlari bugungi kunda raqamlashtirish orqali yangi bosqichga ko‘tarilmoqda. Bu jarayon hujjatlarni tezkor qidirish, saqlash va ilmiy foydalanishni ancha yengillashtiradi. Shu bilan birga, eski hujjatlarni tiklash va ularni kelajak avlodga yetkazish imkonini ham kengaytiradi.

Farg‘ona viloyati arxivlarida saqlanayotgan hujjatlar turli davr va sohalarni qamrab oladi. Ularda qadimiy yer egaligi tizimi, suv taqsimoti, dehqonchilik

madaniyati va hunarmandchilik tarmoqlari haqida ma'lumotlar uchraydi. Bu ma'lumotlar Farg'ona vodiysida iqtisodiy hayotning qanday tashkil etilganini va aholining yashash tarzi qanday bo'lganini chuqur tahlil qilishga yordam beradi.

Arxiv materiallari orqali Farg'ona hududida shaharsozlik jarayonlari ham o'rganiladi. Qo'qon, Marg'ilon, Andijon kabi shaharlarning rivojlanishi, savdo yo'llari va karvon savdosi haqidagi hujjatlar tarixiy geografiyani tushunishda muhim o'rin tutadi. Bu hujjatlar Sharq va G'arb o'rtasidagi iqtisodiy va madaniy aloqalarni ham yoritadi.

Sovet davriga oid arxiv hujjatlari Farg'ona viloyatining ijtimoiy va iqtisodiy hayotidagi keskin o'zgarishlarni aks ettiradi. Bu davrda sanoatlashtirish jarayoni, kollektiv xo'jaliklarning tashkil etilishi, yangi zavod va fabrikalarning qurilishi, qishloq xo'jaligining qayta tashkil etilishi haqida batafsil ma'lumotlar mavjud. Bu hujjatlar orqali davlat siyosatining hudud iqtisodiyotiga ta'siri o'rganiladi.

Mustaqillik davri arxiv hujjatlari esa yangi iqtisodiy tizimga o'tish jarayonini yoritadi. Xususiylashtirish, kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishi, yangi ta'lim va tibbiyot tizimining shakllanishi kabi jarayonlar hujjatlarda aks etgan. Bu esa Farg'ona viloyatining zamonaviy taraqqiyot bosqichini tushunishda muhim ahamiyatga ega.

Arxivlarda saqlanayotgan shaxsiy fondlar ham alohida ilmiy qiymatga ega. Mashhur tarixchilar, adiblar, pedagoglar va davlat arboblarning shaxsiy hujjatlari ularning hayoti, faoliyati va jamiyatga qo'shgan hissasini o'rganish imkonini beradi. Bu esa tarixni faqat umumiy jarayon sifatida emas, balki inson omili orqali ham tahlil qilishga yordam beradi.

Hozirgi kunda Farg'ona viloyati arxiv tizimi modernizatsiya qilinmoqda. Raqamli arxivlash, elektron ma'lumot bazalarini yaratish va hujjatlarni onlayn tizimga o'tkazish jarayonlari kengayib bormoqda. Bu esa tadqiqotchilar uchun qulaylik yaratadi va tarixiy hujjatlardan foydalanish imkoniyatini oshiradi.

Shu bilan birga, arxiv ishlarida ayrim muammolar ham mavjud bo‘lib, ular orasida eski hujjatlarning fizik holati yomonlashuvi, saqlash sharoitlarining yetarli darajada emasligi va malakali mutaxassislar yetishmasligi kabi masalalar bor. Biroq bu muammolarni hal etish orqali arxiv tizimini yanada rivojlantirish mumkin.

Farg‘ona vodiysi, xususan, Qo‘qon va Marg‘ilon shaharlari jadidchilik harakatining yirik markazlari bo‘lgan. 1917-yil noyabrida tashkil etilgan Turkiston muxtoriyati (Qo‘qon muxtoriyati) aynan shu zaminda e‘lon qilingan.

Ahamiyati: Arxiv qatlamlarida jadid matbuoti, taraqqiyparvar ziyolilarning faoliyati, maktablar ochilishi va muxtoriyat hukumatining qisqa, ammo shonli faoliyatiga oid qimmatli hujjatlar saqlanadi. Ular milliy istiqlol g‘oyalarining shakllanish tarixini o‘rganishda poydevor hisoblanadi.

Sovet davri tarixshunosligida "bosmachilik" deb qoralangan, aslida esa milliy mustaqillik va o‘zlikni saqlab qolish uchun olib borilgan qurolli harakatning eng yirik o‘choqlari Farg‘ona vodiysida bo‘lgan (Madaminbek, Shermuhammadbek harakatlari).

Ahamiyati: Arxivdagi tezkor ma‘lumotnomalar, harbiy buyruqlar va xatlar sovet hukumatining vodiydagi qonli repressiyalari va xalqning haqiqiy qarshilik ko‘rsatish ko‘lamini bor bo‘yicha ochib beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Farg‘ona viloyati arxiv hujjatlari nafaqat tarixiy meros, balki jamiyat taraqqiyotini o‘rganishda bebaho ilmiy xazina hisoblanadi. Ularni chuqur o‘rganish va asrab-avaylash kelajak avlod uchun muhim ahamiyatga ega.

Farg‘ona viloyati arxiv hujjatlari hudud tarixini o‘rganishda eng muhim va ishonchli manbalardan biri hisoblanadi. Ushbu hujjatlar orqali Farg‘ona vodiysining qadimgi davrlardan tortib hozirgi kungacha bo‘lgan ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy rivojlanish jarayonlarini chuqur tahlil qilish mumkin. Arxiv materiallari

tarixiy voqealarni aniq dalillar asosida tiklash, ularning sabab va oqibatlarini ilmiy jihatdan tushunishga yordam beradi.

Arxiv hujjatlari nafaqat rasmiy ma'lumotlarni, balki o'sha davr hayotining real manzarasini ham aks ettiradi. Ular orqali aholining turmush tarzi, xo'jalik faoliyati, ta'lim va madaniyat sohasidagi o'zgarishlar hamda jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar haqida keng tasavvur hosil qilish mumkin. Ayniqsa, Sovet davri va mustaqillik yillariga oid hujjatlar Farg'ona viloyatining taraqqiyot bosqichlarini aniq ko'rsatib beradi.

Shuningdek, arxiv fondlarining ilmiy tadqiqotlardagi o'rni juda katta bo'lib, ular tarixchilar, tadqiqotchilar va talabalar uchun asosiy manba vazifasini bajaradi. Hozirgi kunda arxiv hujjatlarini raqamlashtirish jarayoni ularning saqlanishini ta'minlash va ulardan foydalanishni yanada osonlashtirishga xizmat qilmoqda.

Farg'ona viloyati arxiv hujjatlari tarixiy jarayonlarni o'rganishda asosiy va ishonchli manba sifatida katta ahamiyatga ega.

Ushbu hujjatlar orqali hududning turli davrlardagi siyosiy boshqaruv tizimi, iqtisodiy rivojlanishi, ijtimoiy hayoti hamda madaniy taraqqiyotini ilmiy asosda tahlil qilish imkoniyati yaratiladi.

Arxiv materiallari o'tmishdagi voqealarni faqat tasvirlabgina qolmay, balki ularning mohiyati va rivojlanish qonuniyatlarini ham ochib beradi. Farg'ona arxivlarida saqlanayotgan hujjatlar jamiyat hayotining barcha jabhalarini qamrab olgani bilan ham muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi "Arxiv ishi to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent, 2010.
2. Karimov I.A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. Toshkent: O'zbekiston, 2020.
3. Azamat Ziyoy. O'zbek davlatchiligi tarixi. Toshkent: Sharq, 2000.
4. Farg'ona viloyati davlat arxivi fond materiallari. Farg'ona, 2015–2025.
5. O'zbekiston Milliy arxivi hujjatlari to'plami. Toshkent, 2018.

6. Burxonov S. Arxivshunoslik asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.
7. Alimuhamedov A. Manbashunoslik va tarixiy tadqiqot usullari. Toshkent, 2016.
8. Fargʻona vodiysi tarixi va madaniyati. Ilmiy maqolalar toʻplami. Fargʻona, 2019.
9. Oʻzbekiston tarixi (darslik). Toshkent: Oʻqituvchi, 2020.
10. Shamsutdinov R. Oʻzbekiston tarixi. Toshkent: Akademnashr, 2014.
11. Fargʻona viloyati tarixi boʻyicha arxiv hujjatlari sharhi. Ilmiy qoʻllanma, 2021.
12. Tursunov B. Tarixiy manbalar va ularni oʻrganish usullari. Toshkent, 2017.
13. Oʻzbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi arxiv boʻlimi hisobotlari. Toshkent, 2022.
14. Fargʻona viloyati statistika boshqarmasi tarixiy maʼlumotlari. Fargʻona, 2010–2023.
15. Saidov H. Arxiv hujjatlari va tarixiy tadqiqotlar. Toshkent: Universitet, 2019.